

Üliõpilaste Leht

Nr. 2

1916

III. aastakäik

J. Mällo trükk

Tartus.

Sisu:

	Lhk.
1. Arnold Sihver †	33
2. J. Kompus. Rütmi osa kasvatuses elule ja taidele (järgneb)	34
3. M. Raudsepp. Meie naisharitlastest . . .	43
4. V. Ernits. Ühest matemaatika veast meie üli- õpilaskonna korraldumisküsimuste käsitlel .	46

Teadus.

5. K. Luts. Keemia sõnastikkude arvustuse kohta	48
6. V. Ernits. K. Lutsu keemia sõnastikkude vastu- arvustuse puhul	51
7. K. Luts. Vastuseks	54
8. V. Ernits. K. Lutsu teise vastuarvustuse pu- hul keemia sõnastikkude kohta	57
9. Seletuseks	58

Suvisemester.

10. J. Kompus. Üleskutse	58
11. Rich. Rägo. Kas on eeltulev suvi suvisemest- riks kohane?	60
12. Suvisemestri toimkonna poolt	61

Üliõpilaste elu mujal.

13. M. L. Uus Vene üliõpilaste häälekandja . . .	62
Väikesed teated	64

ÜLIÕPILASTE LEHT.

EESTI EDUMEELISTE ÜLIÕPILASTE
HAALEKANDJA.

Nr. 2.

Tartus, veebruar.

1916.

ENSV

Riiklik Avalik
Raamatukogu

Arnold Sihver †

27. märtsil suri kõhutüüfusse EÜS:i liige Arnold Sihver ja maeti 1. aprillil Viljandi surnuaiale. Kadunu sündis Vana-Tänassilma vallas, Viljandimaal, 8. juulil 1892. Kümneaastaselt astus ta Vana-Tänassilma vallakooli, kust ta pool aastat hiljemini Zooru ministeeriumi kooli üle läks. Siin sai ta ainult 3 kuud õppida, jäi raskesti haigeks, põdes Tartu linnahaigemajas 9 kuud. 1906 a. jätkas ta õppimist Põltsamaa kihelkonna koolis, mille kursuse ta

1908 a. lõpetas. Sama aasta augusti kuul astus A. Sihver Hugo Treffneri eragümnaasiumi 4-sse klassi, lõpetas kooli 1913 ja astus Tartu ülikooli ajalugu õppima, mille vastu ta juba lapsest saadik huvitust tundis.

Üleüldise ajaloo kõrval uuris A. Sihver iseäralise hoole ja armastusega kodumaa lähemat ja kaugemat minevikku.

EÜS:i Kodumaa Tundmaõppimise Osakonna juhatajana õhutas ta teisigi ksv! ksv! üles tööd tegema kihelkondade ja valdade arhiivides; nii mõneski asjas oli ta algatajaks ja tegujõuliseks läbiviijaks, nimetatud olgu ainult uurimiskava väljatöötamine sõja kõigekülge mõju kohta kodumaal. A. Sihver oli ka Eesti Kirjanduse Seltsi Ajalootoimkonna liige ja võttis elavalt osa selle tööst, muu seas töötas ta EKS:i Ajalootoimkonna soovil üleskutse valdade ja kihelkondade arhiivide korraldamiseks ja uurimiseks ja avaldas selle EKS:i Ajaloot. nimel ajalehtedes.

Alatisest tööst nõrgestatud organism ei suutnud vastu panna haigusele; ootamata ja sügavaks kurvastuseks kõigile lõpetas surm noore lootusi äratava teadusmehe töö, enne kui ta midagi teosta-da suutis omast elu ülesandest, omist kaugele ulatavist tuleviku plaanidest . . .

Arnold Sibveriga kaotas üliõpilaskond selge teadusmehe hingelaadiga kaasvõitleja, kes ka edaspidi tugevasti oleks kaasaõjunud vaimliste huvide tihenemiseks üliõpilaskonnas, Eesti rahvas kaotas temas kohusetruu poja, kelle südamele nii lähedal seisis rahva tulevik, rahva hää käekäik — tegi ta ju kõige rohkem tegemist kodumaa omavalitsuse ja agraar-küsimusega, kõneles ta ju nii tihti lootustest, mis rahvas oma paremate poegade päale paneb, ja kohusest neid lootusi täita.

Rütmi osa kasvatuses elule ja taidele.

(Konspekt).

I.

„Kõik elu on liikumine“. Liikumine ühest sündmusest teise, ühest kohast teise, liikumine Ajas ja Ruumis. Kõige füüsilise olemise kaks suurt küsimust on „millal?“ ja „kus?“ Inimene ei saa ei enese, ei ühegi oma teo, ei ka kõige teda ümbritseva füüsilist olemasolu mõtelda väljaspool neid küsimusi. „Kõik vastab neile küsimustele, vastused nendele moodustavad rahvaste ajaloo, vastustest nendele oleneb kohtualuse saatus“*). Aeg ja Ruum on need kaks kategooriat, mis iga füüsilise olemise määravad.

*) Кн. Сергѣй Волконскій, Художественные отклики, лhk. 15. Peetrilinn 1912.

Et selget kujutlust saada mingist asjast, peame teda mõõtma. Et orienteeruda Ajas ja Ruumis, mõõtmatusis, peame neid jaotama. Küsimuste juure „millal?“ ja „kus?“ astuvad uued: „kui kaua?“ ja „kuhu?“ Et õiget vastust anda küsimusele „kui kaua?“ peab meil märk olema, mida kuulame; et õiget vastust anda küsimusele „kuhu?“ peab meil märk olema, mida näeme. Inimene elab ühtlasi Ajas ja Ruumis, ei saa kummastki füüsiliselt ei ühegi oma teoga ajutisekski välja astuda, peab Aega ja Ruumi samaaegselt jaotama. Samaaegne Aja ja Ruumi jaotamine on võimalik ainuüksi liikumises, sest liikumine nõuab nii hästi aega kui ruumi; ja ei ole muud kui liikumine, mis ühel ajal nii hästi Ajas kehtaks kui Ruumi katab. Korrapärase on see samaaegne Aja ja Ruumi jaotus liikumises ainult siis, kui Ajas kuulda vada märgid („kui kaua?“) ühte langevad Ruumis nähtavatega („kuhu?“), kui ühesuurused Aja jaotused asetuvad ühesuurustele Ruumi jaotustele*). Niisugust liikumist nimetatakse rütmiliseks; ja see jõud mis niisuguseks liikumiseks võimu annab on Rütm.

Me ütlesime: kõik elu on liikumine; nüüd võime ütelda: kõik korrapärase elu on rütmiline liikumine.

Aja jaotamise märke kuuleme, Ruumi jaotamise märke näeme. Kõik aga mis me kuuleme on heli, kõik mis näeme — valgus. Ilma helita ei saa Aega jaotada, ilma valguseta Ruumi. Aja jaotamine on annud Muusika, Ruumi jaotamine Geomeetria. Korrapärasust Muusikas nimetame Rütmiks, korrapärasust Geomeetrias Proportsiooniks; nad on aga mõlemad ühe ja selle sama võimu projektsioonid kogu maailma kumbagi kategooriasse — Aega ja Ruumi. See võim on inimese võim Kordalua, Kordahoida, Kordamuuta.

Rütm, leidsime, on see võim, mis inimese liigutuste korrapärasuse tagab, mille varal inimene omi liigutusi juhib, s. o. nende üle valitseb. Liikumise üle valitseda tähendab Aja ja Ruumi üle valitseda, sest liikumine on Aja ja Ruumi jaotaja ja ilma jaotuseta ei ole ülevaadet; ilma ülevaateta aga ei ole mõeldav valitsemine. Nii tohime kinnitada: Rütm teeb inimese Aja ja Ruumi isandaks. Aja ja Ruumi isandaks olla tähendab oma elu isandaks olla, sest „Aeg ja Ruum on iga materjaalse olemasolu põhitingimused, ja sellepärast ka inimese iga materjaalse avalduse möödapääsmatunud tingimused maapäälse olemise piirides“**) — olemasolu alalhoidmine, s. o. vastuvõt-

*) op. cit. pag. 16.

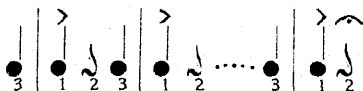
**) op. cit. pag. 211.

mine ja olemasolu maksmapanemine, s. o. enese avaldamine*) moodustavadki elu. Sundiva selgusega järgneb siit meile, kes me oma elu isandaks tahame olla, ülesanne — omi võimeid rütme vastu võtta ja rütme avaldada, lühidalt omi rütmilisi võimeid kasvatada, arendada ja rikastada.

* * *

Teatud rütmid on inimesele sündimisest pääle ju loodusest kaasa antud — südamelöömine ja hingamine. Vahetpidamata jaguneb Aeg järkudesse südamelöögist südamelöögini, vahetpidamata rütmiseerime teda oma hingetömbustega. Need rütmid saavad meile tunduvaks ja tulevad teadvaks ainult omis muutustes — kui südamelöögid tugenevad, hingetömbused tihenevad. Ainult neid muutusi, mis meie eneste meelevallast ripuvad, võime teadlikuks ja tahtlikuks eneseavalduseks (= olemasolu maksmapanemiseks = Aja ja Ruumi jaotuseks) tarvitada. Hingamine on esimene inimesele kaasa antud rütm, mida ta tahtmise järele teatud piirides muuta võib; mille tõttu, kuna häälesünnituse ja artikulatsiooni aparaadid hingamise aparaadiga ühendatud, alles kõne võimalikuks saab.

Normaalist (rahulikult magav) inimese hingamise rütmi võiks järgmiselt tähendada

s. o. sissehingamine, väljahingamine, seisak. Need on kolm elementi hingamises üldse. Esimene muutus, mis kõne ajal nende elementide vahetkorda tuleb, on järjekorra ümberpaigutamine: sissehingamine, seisak, väljahingamine (kõne**). Teine, ja see võib kõige mitmekesisem olla, on kõige kolme elemendi kestvuse muutus: normaalse hingamise formel tuleb märkida $\frac{3}{4}$ taktis, mis juures iga element teisega ühe pikkune olles, $\frac{1}{4}$ noodile vastab. Seda skeemi on kõnes ja laulus võimatu alal hoida: meie hingame võimalikult ruttu sisse, peatame pilguks (et hääleaparaati tahetud tooni kõrguse jaoks ja artikulatsiooni aparaati tarviliku „tähe“ moodustamiseks valmis seada) ja hingame välja — kõneleme, laulame — õhutatavara kulutust nii sisse seada katsudes, et temaga avaldatava kõne- või muusikalise fraasi loogilise lõpuni „läbi saada“. Väljahingamise voolu kestus on seega väga muutlik, selle järele kuidas kunagi kord fraasi vaim teda nõuab. Kõneleja ja laulja

*) Enese avaldamine tahtmise viljana kõige laiemas mõttes: iga tegu, iga töö, iga mäng — kas vajaduse tingitud võitluses elu eest või elujõukülluse vaba kulutamine — on tahtmise vilj, s. o. inimese eneseavaldus.

***) Кн. Сергѣй Волконскій, Выразительное слово, lhk. 18. Peetrlinn 1913.

peab sellepärast enne muud paenuva ja täpipäälse hingamise tehnikaga varustatud olema, et vaimule, mis end tema keha varal avaldab, täit vabadust ja suvereniteeti anda.

Mul ei ole nõu kõne- ja laulukunsti algalustesse süveneda. Ma tõin ainult kõige ligemal seisva näituse; ma tahan ütelda: alles inimese võim oma hingamise rütmikat muuta annab talle kõne, ainult selle rütmika laiapiirdeline valitsemine võimaldab talle tõhusat, sest tõkestamatut vaimu ja hinge avaldamist. Küll igaüks on kuulnud väikseid lapsi, kes iga silbi järele hinge tõmbavad — missugune rebitud, hingetu on nende kõne; küll igaüks on ka kuulnud kokutajat, kelle kõnelõnga, ja ühes sellega kuulajale ka mõttelõnga, äkki miski võim katki kisub (seegi põhjendab paljudel juhtumistel hingamise puudustel või riketel) — missugune abitu, vaimutu on tema kõne.

Teatud mõttes oleme aga kõik niisugused rebitud ja abitud, hingetud ja vaimutud, ühed enam, teised vähem, sest inimene ei avalda end mitte ainult kõnes ja laulus, vaid kogu oma kehaga, iga oma liigutusega, ja kes meist tohib ütelda, et ta täielikult oma keha, selle liigutusi ja nende rütmikat valitseb? Ja ometi, kui vaimukas võib olla meie keha, kui vaimutu on ta meil aga! Meie ei tunne oma keha keelt, oleme nüriks ja tõtsiks läinud selle kohta, mida keha avaldab, sest et meie kohmakas keha midagi avaldada ei suuda. Keha keel on aga nii rikas, et ainuüksi käe kohta ütelda on juletud: „*Sine manu eloquentia nulla*“*). Ja Jaques-Dalcroze kinnitab, et kehaliigutuste keele mitmekesisus on pea sama, kui sõnalisegi keele oma, järgmist näitust tuues: „Tõstkem pahem käsi üles paralleelselt pääle. Kohe kaks võimalust ses liigutuses: painutud küünarnukk ja õige küünarnukk (kõrvale jättes painutuse astmeid). Kummalgi korral käe labas kas õige, taha painutud ehk rippuv, tähendab — kuus võimalust. Igas ühes kuuest — sõrmed kas kokku surutud või laiali sirutatud. Igaühe vastu neist kahestteistkümnest pahema käe liigutustest võib parem käsi seisukoha võtta — alla, ülles, paremale poole, pahemale poole, ette, taha, mis juures tal vabad needsamad võimalused käe laba ja sõrmede seisu valikus. Lisagem nüüd vade, mis igaühe juures neist poosidest võib olla selle või teise käe küünarnukile, labale või sõrmedele juhitud. Mind huvitas neid elemente teine teisega kasvatada, — kas teate, mitu võimalikku kombinatsiooni saab? 5184. Ja me ei kõnelnud ei kehast, ei jalust, ei

*) Gresollius S. J. Vaata Кн. Сергѣй Волконскій, Выразительный челоуѣкъ, lhk. 42 ja 97. Peetrlinn 1912.

suuremast või vähemast pingutusest; me ei kõnelnud silma de ilmest, mis võimne on igaüht lugematuist poosidest lõpmatuseni mitmekesistada; lõppeks kõnelesime ainult poosidest, — ilma liigutusega, — kuid igal poosil on teine mõte selle järe, kas ette poole liigume või taganeme“.)*)

Nii kaugele Dalcroze. Mitte ainult, et meil ses tsitaadis rii-
vatud *eloquentia* puudub, meil puudub teadminegi temast, jah meil puudub kõige päält abinõu — sõnakuulelik keha. Ma tahan ainult, et meie sel võimalusterikkal põhjal oma enese kohmetust, kohmakust, abitust, hingetust ja vaimutust teravalt, valus-teravalt tunneksime, nii et meis tahtmine ärkaks ja tugevaks saaks oma vaimu vabastada arenematu keha köidikutest.

Tõde on, et iga kehaline puudus vaimu seob, esiteks selle tõkkena, mis temast vabale eneseavaldusele tõuseb, teiseks selle masendava tundmusena, millega iga puudulikkus, iga viga teadvust rõhub ja vaimult julguse, painuvuse ja kerguse, hoo ja lennu võtab. Köidikud peab maha raputama, temperamendi vabastama ja talle sõnakuuleliku tööriista andma: arenenud keha — mis edasi tuleb, määravad vabaks saanud vaimu sisemised, sünnipärased anded. Mitte igamees ei saa näitlejaks või tantsijaks, ei peagi saama, nagu igamees ei saa kõnemeheks ja lauljaks; aga kui me nõuame, et igamees meist peaks korralikult ja selgelt kõnelema ja õigesti laulma, siis peame eneselt ka nõudma valitsemist oma shesti üle, et ta valeks ei teeks mis suu ütleb, ja valitsemist rütmilise kõnnaku, hüppe ja jooksu üle, et me kammitsas ei oleks, kui me tahame vabad olla, lühidalt — peame eneselt nõudma valitsemist kõigi oma kehaliste avaldusvahendite üle.

Vaimu vabadus kehast tähendab vaba olemist hoolitsemisest tarviliste ja tahtud kehaliigutuste eest. Ainuke tee seks vabale olemise saavutamiseks on liigutuste automatiseerimine. Vaja oma kehale anda võimalikult suur hulk automaatilisi-rütmilisi harjumusi, rida liigutusi, mis iseenesest ilmuvad nii pea kui vaimus teadvus ärkab nende tarvilikkusest ja impuls nende täidesaatmiseks; nii et küsida ei tarvitse: mis teha? ja mõtelda: kuidas teha? Esimesed liigutused, mis igal inimesel algusest pääle omased — südamelöömine ja liigutused seedimis-protsessis — on absoluut-automaatilised: meie ei tarvitse nende pääle kunagi mõtelda ja ei või sellepärast kunagi neid tegemast unustada — nad ei kuulugi meie meelevalla alla — meie elu alalhoid on garanteeritud. Edasi algab inimene sündimise silmapilguga hingamist

*) Кн. Сергѣй Волконскій, Человѣкъ на сценѣ, lhk. 166—167-
Peetrilinn 1912.

— sissehingamise anakruusiga (затантъ, Auftakt) algab inimese elu, väljahingamise fermaadiga lõpeb ta. Me võime hingamise tempot ja rütmi muuta, u n u s t a d a ei või me teda kunagi: korrapärane elu alalhoid on hingamise automaatilikkusega garanteeritud, korrapärane ja vaba elu a v a l d u s kõnes ja laulus garanteerub hingamise rütmi m u u t m i s e automaatilise valitsemisega — me võime vabalt kõnelda ja laulda, kui meil vaja ei ole mõtelda hingamise pääle, kui ta oma rütmi muutumistes a u t o m a a t i l i s e l t, vahenditult, ilma et me peaksime mõtlema: „kuidas?“, tahtmise impulside pääle reageerib.

Edasi — me tõmbame automaatiliselt käe tulest tagasi, meie laseme automaatiliselt valusa käest valla — sõrmede laiali ajamine sünnib ilma et meil selle pääle vaja oleks mõtelda. Seks on vaja kogemusi, kehalis-vaimlisi kogemusi, närvide mälu (kui nii ütelda võib) — väike sülelaps ei oska veel käest lahti lasta, mis talle valu teeb.

Järgmine liigutus, mis automaatiliseks saades meid elulõpuni saadab, on kõndimine. Me võime mõtelda, kõnelda, laulda tasast teed käies; me vaim on vaba, kui meil vaja ei ole oma sammude pääle mõtelda. Nii pea aga kui me omi samme j u h t i m a peame, näit. kivide ja kändude vahelt läbi, on nad me vaimu sidunud: vaimline inimene on seotud hoolitsemise läbi kehalise inimese eest.

Looduse antud on see vaimu vabastamise tee keha kütkeist liigutuste automaatilis-rütmilisteks harjumise ja harjutamise varal. Nii pea kui mingi liigutus automaatiliseks saanud, „unustame“ ta ära, meie vaim saab vabaks muile ülesandeile, kehal on uus harjumus nii kui nii „meeles“. Tõenduseks ja järelduseks annan tsiitaadi, mille vürst Volkonski V. James'ilt toob: „Harjumus teeb liigutuse lihtsamaks ja paremaks ja vähendab väsimust“, ja edasi: „Harjumus vähendab teadlikku tähelepanemist“, ja veel teises kohas: „Kasvatuses kõige tähtsam on ergukavast omale liitlast teha, aga mitte vaenlast . . . Selleks peame omale võimalikult vara automaatilisteks ja harjunuteks tegema võimalikult suure hulga kasulikka liigutusi.“*) Et need harjumused automaatilistena rütmilised peavad olema, et viljakad olla, tohiks ju sellestki selgida, mis tähtsuse me rütmile selle kirjutuse sissejuhatuses andsime. „Rütm on liikumise „vorm“, ütles Delsarte ja ainult vormitud s. o. korrapärane, seaduspärane, mõõdetud liikumine võibki viljakas ja kasulik olla.

* * *

Plato kirjutas: „Eurütmia — vaimline tasakaal — tungib hinge keha kaudu, eurütmilisteks harjutab meid aga gümnaastiline

*) Кн. Сергѣй Волконскій, Человѣкъ на сценѣ, lhk. 151—152.

tants“. Missugune vanade greeklaste gümnaastiline tants oli, seda meie ei tea. Ei tunne „süsteemi“, ei tea missuguseid harjutusi see sisaldas. Asjatu oleks siinkohal hüpoteetlisi rekonstruktsiooni katseid ette võtta, ja ülearunegi — Emile Jacques-Dalcroze on oma Rütmilise Gümnaastika süsteemiga moderni ekvivalendi loonud vanade gümnaastilisele tantsule. Ka Jaques'i süsteem ei ole mingi verevaene väljamõeldud, kokkujuureldud rekonstruktsioon, ta ei sisalda vahest ühtki harjutust, mis vanade süsteemis aset oleks olnud, ta on uussünnitus Hellase elavaks saanud vaimus. Lubatagu rütmilist gümnaastikat lühidalt karakteriseerida, et siis osutada, kuidas temagi meie vaimu eurütmiliseks harjutab.

Iga gümnaastika tarvitab täpikäälisuse saavutamiseks harjutustes komandosid ja lugemist. Täpikäälisust marsimises taotleb marsmuusikaga — temagi „loeb“, jagab aega, komandab. Ka rütmilises gümnaastikas on alaliseks komandeerijaks muusika, kuid selle põhjusemõtteliku vahega, et soldatite marsimises ainult takti kinnipidamist nõutakse, rütmilises gümnaastikas aga sellevastu rütmilise joonistuse jäljendust. Soldatid marsivad ikka ainult $\frac{4}{4}$, mängigu muusika terveid noote (○), pooli (○○), kaheksandikka (●●●●●●●●), punkteeritud kaheksandikka (●●●●●●●●) või muid mis tahte kuueteistkümnendikkudega (●●●●●●●●●●●●●●●●) rütmilisi kombinatsioone; soldatite marsimine märgib ainult seda „canevas'd“, nagu vürst Volkonski ütleb, millele see või teine rütmiline joonistus „tikitud“. Kui ma näppudega $\frac{4}{4}$ lauale klopim, ei või keegi ütelda, mis marsi ma mõtlen, kui ma aga klopim

 jne., siis tunneb igamees Porilaste marsi ära. Rütmiline gümnaastika nõuab marsis täpikäälisest rütmilise joonistuse jäljendust (nii muutub kõndimine ühes muusikaga jooksuks või hüpeteks), nõuab tempo muutumist ühes iga *accelerando* ja *rallentandoga*, nõuab dünaamika muutumist iga *crescendo* ja *decrescendoga*. Ligi astuvad käsivarte, keha ja pää liigutused, nendes või teistes kombinatsioonides, nii kuidas muusika neid dikteerib. Harjutusele tulevad kõiksugu taktid, ka niisugused harva tarvitatud, nagu $\frac{5}{4}$ ja $\frac{7}{4}$, kõik rütmilised (näit. trioolid jalgades, duoolid kätes või ümberpöördukt) ja dünaamilised võimalused peab harjutaja oma kehaga realiseerima, alalise muusikalise komando järele ja kontrolli all — see on rütmiline gümnaastika, rütmilise gümnaastika, rütmilise tunde gümnaastika.

Kõik see nõuab ärksat tähelepanekut, alalist valvel olekut, väsimatut kontsentratsiooni — üks silmapilk tähelepaneku lõdvenemist, üks silmapilk kontsentratsiooni laiail valgumist ja harjutaja

on taktist ja rütmist, on vea teinud, mille parandamine võimalik ainult kontsentreeritud tähelepaneku uuesti jalule seadmisega (kunni liigutus automaatiliseks pole saanud). Kas ei peaks see kasvatamail harmoonilist tahtmist, s. o. tasakaalu tahtmise ja tege-
mise, kokkukõla kavatsuse ja teo vahel? Sest iga muutus muusi-
kas, mis meile teadlikuks saab kas rütmilises joonistuses, tempos
või jõus, peab end viibimatult tahtmise impulsiks tõlgitsema ja
dikteeritud muutusi meie liigutustes välja kutsuma. Eurütmia
mõiste aga sisaldabki esimeses joones harmoonilise tahtmise.

Raske on kõike seda sõnadega ära ütelda, mis iga üksiku
isikulisem kogemus, kes rütmilist gümnaastikat teinud, kes tunnud,
kuis iga uue harjutuse äravõitmisega liigetelt kui köidikud lange-
vad, kuis iga uue ülesandega toimesaamine teatud selguse äratav.
Ei või see teisiti ollagi; iga harjutuse harjumuseks saamine tähendab
kehalise kogemuse rikastamist ja kehalised kogemused kasva-
tavad teadvust. Iga liigutus, mida teeme, iga vähemgi muskli-
liigutus, on tahtmise tegevuse järelendus, on energiaks tõlgitsetud
aju funktsioon, s. o. meie muskiliigutused on ajutegevusega, sellest
väljamine, kõige ligemas kontaktis.*) „Rütm on füüsilist ole-
must, on materia liikumine Ajas ja Ruumis loogilises ja vahekordi
alalhoidvas jaotuses. Iga lihakse elu-ülesandeks on liigutusi teha
teatud tegevusega, teatud kestusega ja teatud ruumis. Nende
kolme liikumis-elementi vahekorra loogilise korraldusega kutsub
iga muskel teatud rütmilise mulje ajus esile ja aju tõlgitseb mul-
jete summa tahtmiseks, s. o. korrapärasteks harjumusteks,
alaliseks spontaanseks valmisolekuks aktsiooniks ja kujutluse täieli-
seks vabaduseks. Nii kasvatatakse vaimu suuri liikumis-jõudusid.**)
„Tahetakse ajule rütmilist teadvust anda, siis peab ka lihastele
rütm nõutama, et närvid (tunde-närvid) teda ajusse viiksid; pääle
selle tarvitseb aju rütmi, et närvid (liikumise-närvid) teda lihastesse
kannaksid. Nii on keha ja vaim lahutamatus ühenduses. Mis elule
möödapääsmata tarvilikud: mõtlemine ja tegemine, saa-
vad üheks“.***)

* * *

Tahtmine, ergud ja lihaksed on teine teise jaoks loodud.
„On liikumisenärvid mingile musklite-rühmale tahtmise käsu üle an-
nud, siis tõmbavad end need musklid kokku. See närvide esile
kutsutud lihaste kokku tõmmatud olek nimetatakse musku-

*) E. Jaques-Dalcroze, Der Rhythmus als Erziehungsmittel für
das Leben und die Kunst, lhk. 17. Basel, 1907.

**) op. cit., pag. 22—23.

***) op. cit., pag. 27.

laarseks innervatsiooniks. Samuti võib tahtmine lahtilaskmise ehk dekontraktsiooni käsu anda. Kokkutõmbe alguse ja lõpu vaheline aeg on ajus, muskli-pingutuse tunde läbi, kujutluse kestusest äratanud. Rütmi võimlemise esimeseks ülesandeks on vaimu ühepikkuselt kestvatele muskli-pingutustele harjutada, teise sõnaga: taktile. Muskulaarne innervatsioon võib mitmesugust tugevust olla. Teiseks ülesandeks on järelikult vaimu korrapärasele mõõdetud rõhutamisele harjutada: meetrikale. Muskulaarne innervatsioon loob rütmi korraldades kestust ja rõhku“*).

Tahtmise käsu ja selle käsu täitmise vahel lihaste läbi kulub teatud aeg. Liigutused jäävad seega hiljaks, enam ehk vähem, selle järgi kui selge meis kujutus on tahtmise ja lihaste funktsionaalse vahekorra kohta, selle kohta, missugune lihaste rütm tahtud liigutuse täidesaatjaks on, selle järele kui tõkestamatult, kui „siledalt“ närvid käskusid annavad, kui tähipäelselt tahtmise, närvide ja lihaste töö kordineerub. Tähtis on seda hiljaksjäämist võimalikult lühendada, kaduma minevat aega vähendada — see saadakse igas muus gümnaastikas puuduvate accelerando ja rallentando harjutuste varal. Edasi — crescendo ja diminuendo harjutused arendavad muskli-tunnet energilikkuse astme suhtes (mitte liig palju või liig vähe) ja teevad sellega kõik muskulaarse innervatsiooni tugevuse astmed meile kättesaadavaks ja sõnakuulelikuks; ja tähtis on, et teatud liigutus, kui ta produktiivne peab olema, just tarviliku energiaga tehtakse.

Lühidalt, rütmiline gümnaastika seab tahtmise, närvid ja lihased oma vahel ligidasse läbikäimise, harjutab kõiki kolme korraga ja ikka nende vastastikkuses vahekorras; nõutab kõigile kolmele tegevust, harmooniliselt ühte mõjuvat tegevust, hoiab ühekülgse, närve kulutava vaimutöö kahjulikuist tagajärgedest nii hästi kui rekordihimulisest jämedast jõumehelikkusest: annab ühes tervisega peenust, toob ühes järjekindla närvide hügieeniga nende sihikindlat kultuuri — just seda, mille puudumist meil tundma hakatakse.**)

Kõik meie teod tekivad kujutlustena meie ajus, enne kui nad füüsilist avaldust, väljendust leiavad. Iga kujutus aga, mis seda väljendust ei leia, olgu see kõne, käe, jala ehk kogu keha kaudu on kasuta, üleliigne, väsitab ja vaevab aju: „kõik tunded, tundmused, mis mitte motoorilisteks ei muutu, jäävad seisma, paisuvad

*) op. cit., pag. 28.

**) V. Erniti, Sirvilauad 1916, kinnitab, „et meil . . . õige palju füsioloogilist pääaju ja närvikava kultuuri ära kulub.“ Ei tohi sellep. ühtki teed nende puuduse kõrvaldamiseks tarvitamata jätta!

kui paisutagune vesi, matavad ümberolevad teadvuse vallad enese alla, rebivad närve ja õonestavad tahtmist“.*)

Rütmiline gümnaastika kasvatab meile intelligendi avaldusvahendi — meie oma elava keha, arendab meis järjekindluse kujutluste ja nende teostuste vahel; ja oleme kord nii kaugel, siis hoidume puhtustunde loomusunnil kujutlustest, millede teostust me põlgaksime, inetuks peaksime — negatiivse kütkeis olnud jõud saab vabaks poosiivsele.

Kas Teie ei usu mitte, et kõige selle — närvide tervise, lihaste painuvuse, tahtmise harmoonia, vaimu vabaduse — tagajärg ei ole mitte teatud elurõõm, optimistiline meelelaad, *serenitas* — harmoonilise, eurütmilise inimese lahutamatu omadus ja ilme?! Ja tõesti, enne kõike kingib rütmiline gümnaastika rõõmu, lihtsat liikumisrõõmu, rõõmu rütmilistest liigutustest, rõõmu raskuste ära võitmistest, rõõmu vaimu ja keha üksiolemisest, helidest kantud rõõmu, muusika korraldatud rõõmu — ja kui ta muud midagi ei annaks kui seda rõõmu, kui tahate, puhas-füüsilist rõõmu, ka siis oleks ta juba võrratu väärtusega: iga päev rõõmus olla kasvatab võimet õnnelik olla. Ja „mis võime elus paremat võita kui õnne? Eks ole see meie otse elukäsuks, kõik rakkesse panna, et omaks teha üht abinõu, mis inimlikka võimisi õnnelik-olemiseks nii väga tõstab, nagu kogu meie olemisest läbi voolav rütm seda eitamatult teeb?“**)

(Järgneb).

Johannes Kompus.

Meie naisharitlastest.

Ma ei saa hästi aru, kes on A. Nirgi***) arvamise järele meie naisharitlased? Artiklis kõneldakse rohkem bonnedest, kel aga gümnaasiumigi haridust pole, kes ameti poolest natuke kõrgemad on kui lapsetüdrukud — nii siis haritlaste hulka ei kuulu.

Peame vist kodukooliõpetajaid nende asemel arvama, keda A. Nirk nii lahkesti „bonnedeks“ ristib.

Ma olen nii mõneski kohas kodukooliõpetaja olnud ja sellepärast paistis artiklit lugedes silma, et A. Nirgil puuduvad teadmised, mis tähendab Eestis kodukooliõpetaja olla. Sa pead lastele Saksa, Prantsuse, Vene keeles ja teistes gümnaasiumi ainetes tunda andma, neid klaverimängus juhutama, umbes seitse tundi päevas tegev olema,

*) JK., Rahvuskultuurialiku ideaali põhijooned, Ül. L. II, nr. 1, lhk. 18.

***) Dr. Karl Storck programmiraamatus Die Schulfeste der Bildungsanstalt Jaques-Dalcroze, lhk. 109—110. Jena 1912.

****) A. Nirk, Päättükk meie naisharitlastest. Ül. L. nr. 8, 1915.

nendega tundidest vabal ajal ainult Vene ehk Saksa keelt kõnelema, sest „Eesti keele õpivad lapsed ise ära“. Ja seda kõike 15—25 rbl. eest kuus, elades kaunis viletsais tingimuses. Kuid isegi niisugusid kohti on raske saada, sest Eesti jõukamad perekonnad võtavad oma lastele parema meelega sakslase või venelase juhatajaks: neil on omas emakeeles puhtam hääldamine.

Venemaal tasutakse tööd korralikumalt, mõistetakse intelligent tööst rohkem lugu pidada, ei nõuta tunniandja käest üleliigist jõu pingutamist.

Mis kasu on sest isamaale, et ma kodumaal viletsais tingimuses elades, tervist rikkudes, Jaanikesele Vene keelt õpetan, sest vaba aega mul isamaa kasuks töötamiseks ometi järele ei jää. Sedasama võin ma Venemaal vähema jõukulutusega, neli tundi päevas tegev olles ja 50—60 rub. kuus saades. Ei ole kergem ka Eesti koolides kohta saada. Kui meie naisharitlased, omade õiguste pääle kindlad olles, neis tööd soovivad teha, siis ei võeta vaevaks nende paberid kinnitusele saata, vaid seletatakse, et Vene keelt peaks ikka venelane õpetama ja et ülemus võib niisuguse kooli pääle pahase pilgu heita, kus eestlane riigikeelt õpetab. Ma tean fakti, kus Vene inspektori soovitusel meie Eesti naisharitlane Eesti koolis koha on saanud. Muidugi, kui tutvus Eesti võimeestega on, siis ootab kodumaal sind koht, kui sa veel õpiasutust lõpetanudki pole.

Meil, kaugele minejail puudub niisugune „tutvus“, ja sellepärast veereme isamaalt, et enesele igapäevast leiba teenida.

Nii siis meie, kaugele minejad, oleme sunnitud kodumaalt lahkuma, sest et meie oma rahva keskel tööd ka kõige parema tahtmisega ei leia. Meie ei lähe rõõmuga, vaid kibeda tundmusega, peaaegu põlgusega nende vastu, kes meid võõrsile minema sunnivad.

Ärgu heidetagu laiskust ette neile, kes isamaale nälgima ei soovi jääda ja võõrsil vaeva nähes iseseisvalt elavad, vaid neile, kes kodu jäädes isamaa kasuks pidudel lillesid müüvad: neil on võimalusi midagi produktiivsemat korda saata, kui ainult Museumi pidul laulda ja rahvalaulude pidul tantsida.

Igal naisterahval peab oma kindel amet olema, töö, millega ta elus igal juhtumisel läbi saab. Siis ei ole ta ka abielus nii abitu: ei olene mitte mehest ära. Praegune sõda on iseäranis teravalt näidanud, kui tarvilik eriharidus on. Palju perekondi elavad puuduses just sellepärast, et naine ainult vooruslik ema ja hää perenaine oskas olla ja nüüd, kus „rahaallik“ — mees — puudub, perekonda toita ei suuda.

Naine alamast seltskonna kihist seisab selles mõttes paremal järjel: temal on kaks tugevat kätt ja nende abil saab ta ikka elust läbi. Ma ei taha sellega ütelda, et haritud neiu füüsiline töö häbiks on. Seda mitte: ta aga ei rahulda, igaüks peab omakohast tööd tegema. Tõesti haritud neiu ei häbene tööd iial, küll aga need, kes välise hiilgusega tasakaalus sisemist väärtust ei oma.

Mäletan, koolipõlves töötasid koolivaheajal minu kaasõpilased, kes maalt pärit, iga päev põllul ühes töölistega, vaesemad linnades — olid emadele abiks kodutalituses.

Eesti meesharitlaste juures on kahjuks rohkem shablooni märke: nad ei häbene tööd teha, puudub siiski „kodanline julgus“ näituseks lausa päevaajal üle uulitsa kruusiga piimapoodi sammuda. Tuleb meele Veressaevi jutukene „На высоте“. Autor kujutab isikut, kes loomu poolst võitleja, julge ja trotslik, kellele lõbu valmistab, kui shablooni kaitsjad talle päale tungivad — seda mõtete vallas, kuid kohmetu ja arg igapäevases elus.

Lõppeks paar sõna voorusest. A. Nirgi arvamise järele „lubatakse“ võõrsil enesele „palju rohkem,“ sest sääal pole nägijaid ega kuuljaid, puudub seltskondlik arvamine, millega rehkendada tuleks. „Lubamine“ oleneb inimesest. Kes enese peremees on, kindla kõlbuse vaadetega inimene, enesele omist tegudest aru annab ja enesele kõige valjum kohtunik on — niisugune inimene ei luba enesele võõrsil rohkem, kui kodumaal. Kõige mustemas seltskonnas elades jääb ta puhtaks, vooruslikuks ja ausaks. Kardetav on kodust reisimine ainult mammatütardele, kes iial iseseisvalt toimetanud pole, kes ema silmadega vaatama, ema arvamise järele toimetama harjunud. Niisugustele soovitan parem õigel ajal uue kaitsetiiva leida.

Nägijaid on igalpool, ka võõrsil on seltskond, kes niisama hoolsasti noorte neidude vooruse järele valvab. Miks ei ole tarvis rehkendada säälse seltskonna nõudmistega, on need siis vooruslikud neiu, kes häbi tunnevad ainult koduseltskonna ees, enesele „rohkem ei luba“ sõpru ja tuttavid kartes?

Eesti iseseisev neiu ei ole mitte õrn abitu tallekene, talle pole tarvis niisugust kõlbuslikku tuge, nagu seda instituudi plikale klassidaam on. Päälegi viletsad on need inimesed, kes ainult seltskonna arvamise järele talitavad, kel enese oma midagi pole.

Ja mis on seltskonna arvamine? Naine võib „langeda,“ seltskonna arvamise järele, mees ei lange iial, järjekult ta on nii vooruslik, et langeda ei või. Seaduslikus abielus elab palju, kel pole mingi hingelist sidet: kaks võõrast inimest, kus juures naine tihti koguni põlgust tunneb mehe vastu — ta on

siiski aus, vooruslik, lugupeetud. Selle vastu neiu, kelle abielu hingelise kokkukõla resultaat on, kuid seaduse poolt kinnitamata, on „langenud“ naisterahvas. Mees, kellega ta oma elu sidus, võib julge olla, et tulevikus, naisest lahti üteldes, teda igas vooruslikus perekonnas, kui soovitud võõrast vastu võetakse ja tema kätte peretütre õnn usaldatakse, mida kirik muidugi kinnitama peab.

Miks just Venemaalt neid „langenuid“ tsirkuse põrandal otsida. On isamaagi nende poolest rikas, kus nende voorus politsei poolt ära märgitud on. Ja kui juba tõesti langeda, siis vähem kibe peaks see kaugel olema, mitte kodumaal, kus Eesti vooruslikud üliõpilased seda isamaale sugugi häbiks ei loe.

Marta Raudsepp.

Ühest matemaatika veast meie üliõpilaskonna korraldumisküsimuste käsitlel.

Eelmises Ü. Lehe numbris on Victor Neggo mõtteid avaldanud*), mille vastu — peab põhjusemõtteliselt välja astuma. Ma ei hakka neid siin kordama, vaid asun sedamaid nende kummutamisele.

Kõige päält, peab vahet tegema reaalse ehk materiaalse ja matemaatilise ehk abstraktse üksuse vahel. Täielik identiteet, samasus võib maksev olla ainult viimaste juures.

Miski organisatsioon üleüldse, siis ka üliõpilasorganisatsioon pole aga kunagi puhasmatemaatiline üksus: selleks võib seda tunnistada ainult üliabstraheeriv ja spekulatsiooniv puhasformaalne mõtlemine, mida realiteeditunne ei piira. Organisatsioon on alati reaalne, materiaalne üksus; sellest võib ju skeeme abstraheerida, nagu seda V. Neggo matemaatikuna teeb, kuid alati on küsitav vaatlusviisi õigustus, on arvustatavad selle põhjendusmotiivid.

Realistena üksustena pole üliõpilasorganisatsioonid kuidagi samakaaluvad. Ärgu unustagu V. Neggo: reaailmas pole „üks“ mitte „üks“, nagu puhtas matemaatikas, vaid „null“, „üks“, „kaks“, „kolm“ ja rohkemgi.***) Reaalne üksus on suurem ehk vähem jõud, energiakogu, proportsionaalne seda kandvale massile, nagu füüsika õpetab. Ärgu kardetagu selle seaduse lähtekohalt üliõpilasorganisatsioonegi vaadelda: ka siin on tegemist jõududega, ener-

*) Artiklis „Mõnest loogikaveast meie üliõpilaskonna ettevõtetes.“

**) Herakleitos: Heis mürioi, ean aristos e — üks on kümnetuhat, kui ta on kõige parem.

giaga ja seda kandva massiga, mille lõpulik analüüs meid viib üksikuteni isikuteni. Muidugi pole viimasedgi kõik samakaaluvad, kuid vähemalt meie organisatsioonide läbilõike isiku kohta võiks seda siiski enam-vähem õigusega oletada, olgu et üksikud organisatsioonid tõmbavad enese poole teatava määranu eriväärtuslisi isikuid.

Väidetakse veel, tähtis on iga rühma, iga organisatsiooni „idee“, mis teda õigustab matemaatilisena üksusena esinema. Seegi oletus ei kannata sisulist arvustust välja. Kõigepäält, meil ei ole üliõpilasorganisatsioonid mitte teatavate individuaalliste ideede kandjad; siis oleks meil Eestis vähemalt 15 iseseisvat „ideed“! Pigemini on meil siin tegemist ühe ja sama rahvuskultuurilise idee eri varjundustega, mis mõnel puhul nii lähidased üksteisele, et on pea võimatu neid eraldada. Mis eraldab näit. korp. „Sakala“ „ideed“ korp. „Estica“ omast ja neid mõlemid korp. „Rotalia“ omast, lahkuminekul kõrvalistes momentides muidugi maha arvatud?

Üliõpilasorganisatsioonid on üleüldise rahvuskultuurilise idee eri varjunduste materiaalsed kehastused, mille loomiseks mitmesugused olud on kaasa mõjunud: psühholoogiline gravitatsioon, ühiskondlikud ja isikulised sümpaatiad ja antipaatiad, rahvuskultuurilised ja erakondlikud traditsioonid jne. Kõik need mõjurid on d ü n a a m i l i s t e n a tegevuses olnud — on seda praegugi meie üliõpilaskonna rühmadevahelist *statusquo'd* alal hoides ehk muutes. Üksikud rühmad on nende funktsioonidena ka d ü n a a m i l i s e d nähtused, eri põnevusega, eri potentsiga. Kuidas võib neid täielikult samastada?

Meie üliõpilaskonna ühissettevõtted? Needgi on dünaamilised, ütleksin sotsiaaldünaamilised nähtused: „ideed“ pääsevad maksvusele ainult nende reaalse kaaluvuse piirides, mis aga oleneb nende kandjate kvantiteedist ja kvaliteedist. Kõik, mis ideede jõu vaba avaldamist, jõudude vaba kujunemist keelab, on eduvastane, konservatiivne, olgugi et see ennast mõnel korral „üheõiguslusega“ püüab katta. On ju teada, et lihtsustatud „demokraatia“ on üks tõsisemist edu vastastest.

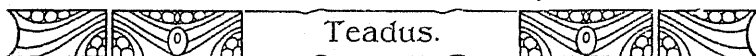
Sotsiaalse õigluse tipp oleks, kui iga individuaalne jõud enast enese sisemise raskuse järele üleüldises ühiselulises korralduses suudaks maksma panna, võimalikult vahetumasti. See tähendaks aga meil üliõpilaskonnas vähemalt täieliku plebistsiidi maksma panekut, ühtlasi kõigi meie praeguste korralduste vahetamist painuvamate, vabamate vastu, mis igale voolude vahetusele, uute huvide tärgamisele võiksid kergesti kohastuda.

Olen arvamises, et niisugusel „revolutsioonil“ õige hääd tagajärjed võiksid olla.

See näib aga siiski praktilistel põhjustel võimatu olevat ja meie oleme sunnitud kompromissidega leppima, mis teadagi on mitmeti ebaõiglased ja ülekohtusedgi, haruldasemid, võib olla väärtsilikumidgi individuaalsid üksiknähtusi suurte hulkade inertisga halvates.

V. Neggo arvustatud eelnõu on üks kompromisskatse sotsiaalsele õiglusele lähineda. Sel on puudusi, kuid V. Neggo ettepanekud suurendavad ainult neid, sisemiste jõudude ja nende väliste avalduste ebavastavust laiendades. Praktiliselt seisukohalt võib ju neid ettepanekuid tähelepaneku alla võtta, kuid iialgi ei saa neid teoreetiliselt põhjendada, ammugi veel niisuguste arvuliste näitustega, nagu seda V. Neggo teeb. Mõtelgu V. Neggo ise järele, mis on suurem ülekohtus: kas see, et 75-liikmelisel A:l on 2 häält, 74-liikmelisel B:l 1 hääl ja 5-liikmelisel C:l ka 1 hääl, või jälle see, kui 150-liikmelisel A:l on 1 hääl ja 15:e 10-liikmelisel organisatsioonis ka igalühel „kõigest“ 1 hääl?

V. Ernits.

Keemia sõnastikkude arvustuse kohta.

Üliõpilaste Lehe 3—4 nr-is 1915 ilmus V. Ernitsi poolt arvustus kahe keemia sõnastiku kohta. Leian, et sääli ühele neist liiga on tehtud ja tahan põhjendamatu süüdistused tagasi tõrjuda. Kahjuks ei ole aeg lubanud seda varemini teha.

Ei taha salata, et nimetud arvustuses häid ettepanekuid leidub, niisama ka korda läinud sõnade loomisi. Oletan, et viimaseid isegi enam on kui arvustaja neid PEÜS:i keemia sõnastikus leidnud — viis korda läinud sõna 1300-sõnalises sõnastikus! Jätan kõrvale hulga autori soovitud sõnakujude muutusi, kuna siin maitsega tegemist on, mille kohta mitu arvustust võib olla, ja mis just ei tarvitse kokku langeda autori omaga. Võtan kõne alla ainult selle arvustuse külje, mis täitsa soovimatu ja otse üllatav oli lugemisel.

V. Ernits on oma arvustuse teinud keeleliselt ja sisuliselt, viimase all mõistes loodavate sõnade vastamist mõistetele. Nii see peab ju ka olema igal asjaliku arvustuse korral. Ei või teaduslikka töid, nagu kõne all olevad sõnastikud, ainult puhas-keelelisest küljest vaadelda, kui mõnda ilukirjanduslikku tööd. Sest siin peab veel muid nõudmisi täitma, pääle kõlavuse, lühiduse ja liht-

suse, mis igast kirjanduslikust tööst peavad läbi käima. Meie nõuame, et sõnad peavad teravalt ja tabavalt mõisteid väljendama. Peavad oma kuju poolest abiks olema mõistete sisule lähinemises, meeles pidamises ja vastastikku lahutamises.

Nemad ei tohi umbkaudsemad olla kui valitsevas teaduse keeles olevad, ei ka oma mahutuse poolest suuremad ehk vähemad neist.

Kõiki ettetoodud külgi on raske, mõni kord isegi võimatu täita. Iseäranis hulgalise materjali korral. Ja peab hää asjatundja olema, et mitme teisendi hulgast parema välja otsida.

Mis sõnade loomise kohta öeldud, on maksev ka nende arvustamise kohta. Ka sääli ei jatku sellest, et keeletark ollakse, peab veel käsitatavas aines asjatundja olema. Siis alles on öeldud sõnal väärtust ja tõtt taga.

V. Ernits pole suutnud oma ülesandega valmis saada. Pikk arvustus on küll kirjutatud, kuid kahjuks avaldab ta pääle keeleteaduste autori tundmattust ainega, mille kohta ta sõna võtab.

Kui V. Ernits oleks leppinud keelelise külje sõelumisega ja siin oma otsuse avaldanud, oleks võinud temale ette heita selle meetodi puudulikkust ja temaga vaielda. Kuid nüüd, kus ta otsusi esitab, mida ainult asjatundjad teha võivad, näit., et Tartu sõnastik mitte ainult „eestikeelsem“, vaid isegi „keemiakeelsem“ olla, peab ainult kurba nähtust konstateerima, ennast vaidlusest selle üle lahti üteldes.

Sellega ei taha ma veel otsust anda sõnastikkude „keemiakeelsuse“ kohta. Tahan ainult ära märkida, et ka siis, kui Tartu sõnastik seda oleks, jääks V. Ernitsi otsus ebakohaseks. Toon mõned näitused arvustusest ette.

Vahetegemine „tugeva“ ja „kange“ happe vahel olla V. Ernitsi arvates „naiivne“. Võtaks aga keegi mõne füüsikalise keemia kursuse kätte*), leiaks ta säält suured ja tähtsad päätükid hapete ja aluste „tugevuse“ kohta. Lubatagu siin ainult paari sõnaga mõistete vahe ka vähikutele aimatavaks teha. „Tugevateks“ (сильныя) hapeteks loetakse keemias soolahapet, lämmastiku hapet ja veel muidgi. Nemad jäävad „tugevateks“ ka siis, kui neile määramatul arvul vett juure on lisatud. Lahjaks minnes on nemad siiski „tugevateks“ jäänud, sest „tugevust“ mõõdetakse mitte vee puudusega happes, vaid happe moleküülide joonideks langemise astmega.

Selle vastu jäävad „nõrgad“ happed nagu äädika, sidroni või süsihappe nõrgaks ka täieliku vee puuduse korral. Nemad on

*) Джонс. Основы физической химии.

siis „kanged“ s. o. veeta happed, kuid ikkagi „nõrgad“ happed, sest joonideks on nemad ainult osaliselt langenud.

Tugev ja nõrk, kange ja lahjendatud on kaks täitsa iseseisvat kategooriat. Mõlemid lahutatakse keemias väga teravalt, mida nii mõnigi eksamil läbi kukkunud üliõpilane on pidanud tundma.

Vahetegemise võimaluse kätte näitamise loeme oma sõnastiku teenuste hulka, kuna tartlased selle läbi on lasknud. Kumb pool on nüüd „naiivne“, jäägu lugija otsustada.

Edasi on jällegi „naiivne“ vahetegemine värvija ja värvolluse vahel. Ka siin peab ütleva, et vahe краситель'i ja красящее вещество vahel ammu enne meid on tehtud. Esimese all mõistetakse ainet, mis ilma mingi lisanduseta kiu ära värvib, kuna värvollus seda alles mitmesuguste kinnitajate abiga teeb*). Arvustuses soovitatud teed käies peaks Eesti keeles selle umbkaudsuse maksma panema, mis mujal on välja visatud. Mis mõte oleks sarnasel teol?

Veel teisel korral kiidab autor umbkaudsuse paremaks: sõna amorf olla Tartu sõnastikus „õnnelikult“ tõlgitud „kujutu“ abil, kuna meie omas ta tõlkimata on jäetud. Et aga sõna amorf mitte kuju puudust, vaid sisemise struktuuri puudust tähendab ja sellepärast ka Vene**) ja Saksa keeles tõlkimata jäetud, on autorile teadmata. Klaasist valmistatakse kõige kenama kujuga asju, võib isegi kristallide kujusid lihvides kätte saada, kuid kõige töö pääle vaatamata jääb klaas ikkagi amorfiks aineks.

Märgin veel arvustuse lõpus avaldatud lõbusa järeلمärguse üles. Autori arvates ei puutu viina ja õlle pruulimine keemiasse, ja sellekohased sõnad rikkuvat sõnastiku keemiakeele puhtust. Oleksin väga tänulik, kui korra autoriteetliku seletuse saaksin, mis-sugusse teadusharusse neid siis tuleb lugeda. Senni on neid ikka keemia alla loetud.

Nüüd veel mõni sõna selle kohta, kuidas meil korraga kaks ühesisulist sõnastikku ilmus. Meie eeltööd sõnastiku loomiseks algasid sellega, et Tartu Eesti Üliõpilaste Seltsilt ja Eesti Kirjanduse Seltsi Keeletoimkonnalt järele päriti, kas neil vahest samasugust tööd pole kavatsatud. EKS:i poolt saimegi sellekohase eitava vastuse. EÜS ei vastanud. Sellepääle alles asuti tööle. Jääb täitsa arusaamatuks, kuidas pääle selle ometi samasisuline töö Tartus algas, sellest EKS:igi liikmed osa võtsid, kuidas pärast poole „Eesti keemikute konferentsi“ peeti, millest kusagil teateid ei ilmunud jne. Näib nii, kui oldaks Tartu pool selles arvamises, et

*) Vaata: Ост. Учебник химической технологии.

**) On olemas sõna безформенный mis aga hoopis teist tähendab kui аморфный.

kui nende ilmakaarel mõnda ilmuvust näha ei ole, siis teda ka mujal ei ole ja otsida ei tarvitsegi. Aga oletame siiski, et siin meil „kaaos“, nagu V. Ernits arvab, süüdi on ja mitte hää tahtmise puudus, et ainult teadmatus põhjuseks oli, miks siia poole ühtegi teadet ei ilmunud. Jääb siiski järele edespidine sündmustik, kus ei kaaosest ei ka teadmattusest juttugi või olla. Kui Üliõpilaste Lehe kaudu selgus, et kahes kohas sõnastikkude kallal töötatakse, ilmus meie poolt ettepanek sõnastikka ühendada ja Tartu poolt meile kiri, (kui ei eksi, lahtine kaart) kus meile ette pandi oma arvamist nende sõnastiku kohta ütelda, millega tutvustamiseks see kiri (üks ainus kiri!) pidi olema. Meie ettepanek, trükkimist edasi lükata ja enne sõnastikkude kokkuvõtmine ette võtta, lükati tagasi — olevat juba esimene poogen trükkis. See väikene aine kulu, mis ladu seismine oleks toonud, oli siis see väline põhjus, miks kaks sõnastikku Eestis ilmusid, kuna aeg veel kadunud polnud neid üheks teha.

Minule paistis siis ja paistab nüüdki veel, et nimetatud takistus küll ainult väline ettekääne oli. Saime ju meie siin terve sõnastiku välja anda, miks ei oleks siis suutnud ka seda tühist seisu kulu kinni katta. Pääpuudus oli ikka hää tahtmise puudus, oma jagu hoolimattust võõra vaeva vastu.

Hoolimattusel oli aga see ootamatu tagajärg, et me oma töö, mis ka trükivalmis oli, esialgselt Üliõpilaste Lehes kokkuvõetud reeglitena avaldasime ja pärast iseraamatuna. Ei tarvitse nüüd enam salata, et tagasihutajaks ja kiirustajaks pääle muu tahtmine oli, korra sellele lõpp pääle panna, et üks linn enesele eesõiguse saanud omi töid ilma teiste arvesse võtmata läbi viia, kuna teised veel igasuguseid teadustusi peavad tegema, mis siiski ei aita.

K. Luts.

K. Lutsu keemia sõnastikkude vastuarvustuse puhul.

K. Luts keeldub fiktiivselt minu kirjutuse arvustusest, kuid asub siiski paar rida alamal selle sisulisele käsitusele. Vaidlustehniline võte?

Ma pole kusagil keemiateaduse autoriteedina ei ka ülepää „keemiateadlasena“ esinenud. Keemia sõnaraamatute võrdleva arvustuse kirjutasin ma keeleteadlasena, olgugi teatava määrani sisuliselt, sama õigusega, millega keemiateadlased keele, olgugi keemiakeele asjus puhaskeeleliselt sõna võtavad. Igatahes pean ma siiski paremaks lasta enesele teha etteheiteid pigemini üksikuis eksimisis, kui metoodi puudulikkuses. Vastastikkust vigade paran-

damist pean ma üheks paremaks abinõuks objektiivsele tööle lähineda; vigade kartus ei tohi ära hoida vaimlisest tööst, milleks küllalt kaaluvad positiivsed motiivid kohustavad.

Asun K. Lutsu süüdistuste sisulikule harutusele.

K. Luts eksib, kui ta tõendab, KP teenus olevat ,tugeva' ja ,nõrga,' ,kange' (koondatud) ja ,lahjendatud, hapete kategooriate eraldamine, mille „tartlased läbi olevat lasknud.“ Kui ta oleks ennast KT-ga lähemalt tutvustanud, oleks ta säält leidnud vahetegemise ,koondatud,' ja ,lahjendatud' ehk ,lahja,' teiselt poolt aga ,kange' ja ,nõrga' happe vahel. Nii langeb KP ,tugev' KT ,kangega' kokku, kuna viimases on KP ,kange' asemel ,lahjendatud' sõnale sümmeetrilisem ,koondatud,' mis ka KP-ski leidub. Nii ei või siin sisulisest eksimisest minu arvustuses juttugi olla, vahest ainult sellest, et ma sõna ,tugev' tarvitamist keemias olen liig radikaalselt karaktriseerinud; vahest oleksin pidanud „naiivne“ — sõna üleüldse tarvitamata jätma, kuna nähtavasti just see on K. Lutsu haavanud. On aga kahjuks juhtumisi, kus raske on seda sõna tarvitamata olla (,sünnikoht' ,lagerstätte.').

,Värvija' ja ,värvolluse' puhul ei pidanud ma mitte ,краситель' ja красящее вещество' eraldamist „naiivseks“ (tunnistan, et see oli mul tundmatu), vaid seda, et mingi ainet otseku personifitseerides ,värvijaks' nimetati. Oleks olnud ,värvija aine' ehk ,värvija ollus,' paralleelselt ,värvollusega'!

,Amorf'-sõna tähenduse kohta olin teadev, ,kujutu'-sõna „õnnelikult“ tõlgituks pidades ei ole ma seda küllalt põhjalikult läbi mõtelnud. Võimalik oleks vahest ,sisekujutu' (Ridala arvates „ei ole õnnelik liitsõna“).

Mõni sõna K. Lutsu üleüldiste süüdistuste kohta.

Ma olevat KP:st kõigest 5 kordaläinud sõna leidnud 1300 hulgast! Ma olen 5 sõna KP:st paremaks pidanud kui vastavid sõnu KT:st. Pääle selle olen tähendanud, et mitusada sõna mõlemas sõnastikus tähttähelelt samad on, tähendab kordaläinud, ja et umbes 150 sõna mõlemas teine teist vastastikku täiendab, siis muidugi ka kordaläinud. Pääle selle olen ma paaril korral (,-ismus' ∞ ,-ism,' ,,-tsioon' ∞ ,,-tsioon,' ,,-eerima' ,,-eeruma' ∞ ,,-ima' ,,-uma, küsimisis) KP toonitanud uuskeelsust, seega paremust, KT:ga võrreldes. Miks laseb K. Luts mind siiski KP:le nii ohtralt ülekohtu teha? Kas selleks, et siis oleks võimalik mulle efektikamalt vastu vaielda? KP keelelisi puudusi ei saa ju sellega ometi olematuiks teha, enne kui need tulevikus pole kõrvaldatud. Peabki kahetsust avaldama, et KP

kokkuseadjad on ülepää-kaela ruttanud sõnaraamatu trükkimisega, K. Lutsu otsekoheste tunnistuse järele väga ebateaduslikul, olgugi inimlikult põhjendatuil motiividel.

Et KT pääle eestikeelseuse (mille vastu K. Lutski ei saa vaielda) ka veel „keemiakeelseuse“ on, seda olen ma mõistnud sõnamaterjali ulatuse poolest. Ma ei taha pikalt vaidlema hakata, tõendan ainult, et viina- ja õllepruulimine minu arvates tehnika alla kuulub, ja KP ei ole ju ometi ühtlasi keemilise tehnoloogia sõnaraamat täies ulatuses. Võiksin veel muidki eba-keemilisi, vähemalt küsitavid, sõnu esitada KP:st: õhk, õlikoogid (!), telliskivi, härmatis jne.

K. Lutsu arvustust esimest puhku lugedes jäi mul tõepoolest mulje, et ma vahest paljuiski otsustes olen võinud eksida, olgugi, et ma keemiliste mõistete sisuga ainult möödapääsmatuma tarbe korral opereerisin. Ennast asjaga lähemalt tutvustades olin aga sunnitud enese arvustuse õhinas kainenema. K. Lutski pole eksimatu omas vastuarvustuses. Et ta aga minul veel nähtavasti eksimusi tagavaraks oletab, siis esitan ma siin K. Lutsule kategoorilise nõudmise: esitagu ta kõik need Ü. Lehe veergudel, et ma võiksin neid parandada ehk jälle K. Lutsu uusi võimalikka eksitusi ümber lükata: mõlemast oleks keemiakeelele oma jagu kasu.

Mis lõppeks „kahe sõnastiku“ küsimusse puutub, siis näib siin K. Lutsul oma jagu õigust olevat. Täheandan selle lisaks, et üks KT kokkuseadjaist minule asja sellega põhjendas, mõlema sõnastiku süsteemid olevat kokkumahtumatud. K. Luts teab, et ta minu arvates ses küsimuses on eksinud.

Igatahes peab vastu vaidlema K. Lutsu üleüldistusele selle üksiku juhtumise puhul. On ju tõsi, et Peetrilinnas ja muus kaugemis linnades teatav meelepaha valitseb Tartu vastu, nähtavasti mõneski tükis põhjendatud. Kas ja millal see kaob, kas see kaduda võib, seda ei saa ma ette näha. Leian aga eksliku olevat seda meelepaha mingisugusena sundmõttena igale poole üle kanda.

Võib ju olla, et Tartus vaimliselt piiratud inimesi leidub, kes teiste vaimlist tööd selle pärast põlgavad, et teised seda teevad. Ülekohtune on aga K. Luts, kui ta nende vähete (kui neid on!) vastu polemiseerimise asemel sama süüdistusega nendegi vastu esineb, kes päälinnalaste pääle on vahest pahased sel põhjusel, et need oma suure hulga pääle vaatamata siiski vähe vaimlist aktiveeti avaldavad, kuna ju olud on päälinnas seks palju soodsamad, teaduslik temperatuur kõrgem, raamatukogud ja

õpiabinõud rikkalikumad kui Tartus. Uskugu K. Luts: meil on inimesi, kellele iga positiivse vaimlise töö produkt rõõmu teeb, tulgu see kelle poolt ehk kust linnast tahes. **V. Ernits.**

Vastuseks.

Minu kirjutuse sihiks oli protesti avaldada selle kohta, et eriteadusliku töö kohta otsusi avaldatakse säält poolt, kus tarvili- sed eriteadmised puuduvad. Viimaste puudumise üle ei maksa vaieldagi. Ma ei loe seda ka isiku puuduste hulka, kuna meie kõik ainult mõnes õige väikeses teaduse osas võime kompetendid olla. Kuid see teadmine paneb meile kohustuse pääle mitte välja astuda kohtunikuna säält, kus see meil võimatu ja sünnis ei ole. „Keemiakeelsuse“ kohta võivad ikkagi ainult eriteadlased omas kogus otsust anda ja nende hooleks jätame selle asja. V. Ernits oleks pidanud ainult keelelise külje hindamisega leppima, kuigi see puudulik oleks olnud. Et aga meil Eestis praegu ei ole hääd keemikut, kes ühtlasi hääd keeleteadlane, ei oleks midagi parata olnud ka sarnase puuduliku võtte korral.

„Eestikeelsus“ ei ole kõne all olnudki. KT teenuseid ses asjas tunnistab igaüks häämeelega. Väga meeldivad on soolnik, vesijääk, sininik ja mitmed muud, mis A. Vallner omas arvustuses varemini on ette toonud. Kuid nende kõrval on ka üleliigseid tõlkeid, millel mingi lootust ei ole kunagi läbi minna, nagu amorf, isomorf, allotroopia ja nende sarnaste sõnade tõlked. Nende tõlked on soovimatud, või igatahes kahtlase väärtusega. Pääle umbkaud- suse, mis nemad alati sisse toovad, ajavad nemad kunstlikult laiaks vahe meie ja rahvusvahelise keele vahel. Teadusliku keele ideaal on võimalik lähidus sellele, vähemalt spetsiaalses terminoloogias. Siit kõrvale kalduda ei ole vaimlise ökonoomia seisukohaltki sugugi hääd. Ta tooks meie rahvusliku teaduskeele sõpradele võitmatumid raskusi igal teadusalal kokkukuhjatud tõlgete pähe õppimisel. Vaimu nemad ei rikasta millegi poolest, kuna mõisted ju varemini teada on, paljast tuupimist tahavad nemad. Rahvusvahelise terminoloogia võimalik alalhoidmine oleks suureks kergenduseks kõigile, kes võõra keele päält tahaksid üle minna oma keele pääle. Iseäranis prae- gusel ajal, kus kõikide teaduste alal kiire oma keele tarvitamine ilmub. Miks selle ilmutumist raskendada?

See on minu seisukoht universaalse tõlkimise himu asjas. Sama kõneldi omal ajal ka sõnastiku toimkonnas. Tõlked on seega meelega kõrvale jäetud ja mitte rutu tõttu, nagu V. Ernits arvab. **T r ü k k i m i s e g a**, nagu ma ütlesin, rutati, töö ise oli juba mitu kuud valmis.

On minu meelest veidergi veel tõendusi tuua, et V. Ernitsil keemias eriteadused puuduvad, kuna kõigil teada on, et ta teisel teaduse alal töötab.

„Kategorilisele nõudmisele“ siiski vastu tulles toon veel kolm näitust.

1) Объемный анализ olla parem tõlkida „mõõtanalüüs“ ja mitte „kogusline“. Jällegi on siin eksitus umbkaudsuse hääkskiitises. Iga keemiline kvantitatiivne (määraline) analüüs on alati mõõtanalüüs, sest ilma mõõtmiseta ei saa teda läbi viia. Korra tarvitatakse aga selleks kaalu, teisel korral kaliibritud klaasnõu. Viimases sünnib mõõtmine äratarvitatud preparaadi koguse kaudu. „Mõõtanalüüs“ ei ütle meile aga sugugi, kummast tööviisist jutt on, ja sellepärast nõuab ta järelkäivid seletusi. On seega umbkaudsem ja mitte parem, vaid halvem.

2) Hapete nimetusi võrreldes leiab V. E. „kogu lahkumineku selles“, et ühes liitsilpi -is -us tarvitatakse (näit. kloorishape) kuna teises selle asemel Soomest laenatud happeke seisab. „Ainult ühe silbi ja ühe kohavahetusega“ olla tegemist, siis langeda sõnakujud täitsa ühte. Kuid miks siis Tartu sõnastiku kaastöötaja arvab, et sõnakujud kokkuliitmatud olla? Põhjuseks on rida happeid, kus ühel pool (meil) ülihape seisab, teisel pool (Tartus) lihtsalt hape. Ühel pool on Saksa, teisel Vene keele eeskujule järele käidud. Rea otsade vahest järgneb rea keskosade lahkuminek. Võib vaielda selle üle, kumb nomenklatuur õigem ja otstarbekohasem on keemia nõuete seisukohalt. Edespidi peab üks neist teise ees taganema ühise keele nimel. Kuid kas ei ole see vahe äranägemise puudus, kui öeldakse, et vahe ainult ühes silbis ja ühes kohavahetuses on.

3) Edasi soovitab V. E. hapete nimetuses keelelise järjekindluse pärast ära vahetada KP kolmanda ja neljanda astme, nii et järgneks „happele alahape ja happekesele alahappeke“. Kuid igal tegeval keemikul on teada, et võrdlematult enam kordi tuleb kõnelda H_2SO_4 ja H_2SO_3 , HNO_3 ja HNO_2 jne. hapetest kui muist samust elementidest saadust ja seega peaks neile iseseisvad nimetused andma, mis meie ka oleme teinud, kui esimese happeks ja teise alahappeks nimetasime. Neile järgnevad siis harva ette tulevad alamad hapenduse astmed, millele „ala“ silbid ette võime seada.

Ka siin juhtis meid teaduse nõue hõlpuse järel, kuna V. E. teaduse nõuet keelelisele alla painuma paneb, mida ei tohi sündida.

Veel mõni sõna tugevast (dissotsjeerunud) ja kangest (koon-datud) hapest. Leian igatahes sündsama olevat uue keele sisetoodava mõiste (dissotsjeerunud hape) tarvis värske sõna tarvitusele võtta, enam kui olevale sõnale veel ühe tähenduse juure anda. „Kange“ hape on igalpool ikka selles mõttes tarvitusel, et ta hästi

sööv on, koonduse tõttu. Nii ütleb J. Kalkun omas Mineraloogia õpiraamatus mitmel korral, et väevli hape kõige kangem hape olla, vist selle pääle toetades, et ta keha nahka kõige enam sööb ja kõrvetab. Kuigi ka see kinnitus ekslik on, näeme siit ometi, et „kange“ hape seesama on, mis meie koondatuks nimetame. Hakame nüüd sama sõnaga „kange“ uut mõistet nimetama toome haleda segaduse kõnesse. Kui vähe selles ettepanekus „naiivsust“ leidub, näeme sellest, et Saksa keeles prof. Tamman „feste“ ja „harte“ sõnade olemist tarvitab, et kindlate kristall- ja amorfkehade oleku vahet ära märkida.

Uuelt etteoodava sõna „samakujune“ (isomorf) kohta võib sedasama ütelda, mis amorf tõlke kohta — ta on soovimatu umbkaudsus, sest juhü tähelepanemist nähtuse ühe külje — välise kaju pääle ja jätab muud küljed välja. Kehadel võivad aga ühed kujud bipiraamidid — olla ja ometi ei ole nemad isomorfsed; veel muid nõudeid, pääle välise kaju ühtluse, peavad kehad täitma, enne kui neid isomorfisteks nimetatakse. Üleüldse peaks juba korra võõraskeeliste sõnade kartusest üle saama, ja ma soovitaksin kõigile selles asjas nii radikaalne olla, nagu seda on V. Ernits omade kirjutustega Ül. Lehes ja mujal.

Et keemia tehnika keemia teadust ei riku ja ei alanda, on ilma oletusteta selge*), seega nende sõnade sissevõtmine mitte halvendav sõnastiku väärtuse kohta. Küll aga on seda vead, mis on läbi lastud ja mida oleks pidanud arvesse võtma tööde „keemiakeelsuse“ hindamise korral. Võib olla on meiegi töös vigu, mis enestele silma ei paista. KT:s on aga järgmised avalikud vead, mis sõnastikkude hindamisel peaksid mõjuma:

1) бромид, карбид, йодид, нитрид, сульфид, хлорид ei ole mitte broom-, jood- jne. elementid, vaid metallid. Küll tuntakse kõigi nende elementide ühendusi ka metalloiididega, kuid neil on ise nimetused näit. PCl_3 , PCl_5 , ICl_3 , P_2S_5 jne., ja nemad ei ole mitte soolad.

Täitsa õieti on säälsamas tõlgitud сульфит — väevlihapu metall, нитратъ — sitronhapu metall сульфат, бикарбонат jne.

2) Пай ei ole атомный вѣс.

3) Элемент ei ole простое вещество ja teda ei või tõlkida sama sõna „lihtollus“ ena.

*) Tehnika sõnu on ka T. K. Sõnastiku 650 seas ligi 40. Pääle selle veel, niisamuti kui meil, nõude nimetused ja naabruseadustest — kristallograafiast, mineraloogiast ja füüsikast need sõnad võetud, ilma milleta keemikud läbi ei saa. Kui need kõik maha kustutada, mis jääks siis järele.

4) об'ем (328) ei ole maht; viimane on емкость (Kapacität). Об'ем on senni kogus olnud. Kui aga kokku lepime et maht об'ем'i tähendaks, peaks теплоемкость (526) teisiti tõlkima kui soojamahutus.

5) Гипотеза on hariliselt ikka suurem kui допущение, ja sellepärast mitte soovitav teda oletusena tõlkida. Harilikult on igas hüpoteesis aluseks mõni oletus, mille najal hüpotees seisab.

6) kiudollus ei ole tselluloos, vaid волокнистое вещество.

Ei kahtle sugugi, et Tartus isikuid on, kes iga tööd austavad, ilmugu ta kus tahes. Kuid ikkagi — miks lõpetati igasugune läbirääkimine selle tuuletühise põhjuse pärast — olla üks osa esimesest poognast juba ladumisel? See vastutuleku puudus, mis nende poolt tuli, kes teiste ees sammuvad, ei taha meelest minna. Kui ta takistuseks ei saaks ka edespidiisel tööde liitmisel! **K. Luts.**

K. Lutsu teise vastuarvustuse puhul keemia sõnasõkkude kohta.

Peaa kõige päält omaks kohuseks rõõmu avaldada sel puhul, et K. Luts minu esimese vastuskirjutuse mõjul (mille ÜL toim. talle enne kummagi artikli avaldamist kätte saatis) omast esimesest artiklist mõned teravused on välja jätnud ja ühe eksisüüdistuse jäljetumalt maha kustutanud. Ühtlasi avaldan rõõmu selgi puhul, et ta tõsisemalt keemiakeele sisulisele harutusele on andunud.

Rahvusvaheliste ja omakeeliste teaduslike oskussõnade reaalse vahekorra määrab tulevikus meie teaduskeele praksis. Teoreetiline eluõigus on mõlemil. Kui kaugelt kumbki teooria võidule pääseb, on tegelik „jõuküsimus,“ muidugi sõna „aatelises“ mõttes.

„Об'емный анализ“ võiks tõlkida „mahtanalüüs,“ kuna „mõõtanalüüs“ küllalt täp'päälne ei ole. „Kogus“ tundub mulle selle sõna algtähenduse tõttu võõrana. Kui me „об'ем“ maht' tõlgime, siis ei eksita see veel sugugi, „maht“-sõnale metafoorilistki tähendust andmast, nagu see igas keeles harilik. Me võiksime selgi korral „soojamahutusest,“ teatud isiku „vaimlisest mahutusest“ jne. kõnelda, olgugi et me neid kantmeetritega ei saa mõõta.

Напете nimetusi võrreldes olen ma tõepoolest 6 juhtumist nimetamata jätnud, kus КР КТ:st süsteemi poolest lahku läheb. Need on: 1) бромноватая кислота bromsäure КР broomihape КТ alabroomhape; 2) иодная кислота überjodsäure КР joodi ülihape КТ joodhape; 3) иодноватая кислота jodsäure КР joodihape КТ alajoodhape; 4) марганцовая кислота übermangansäure КР mangaani ülihape КТ mangaanhape; 5) хлорная кислота überchlorsäure

KP kloori ülihape KT kloorhape ; 6) хлорноватая кислота chlor-säure KP kloorihape KT alakloorihape. Pääleselle tuleb 16 korral KT-s liitsilp -is ∞ -us ette, KP lihtsate hapete nimetus- tega võrreldes, näit. борнофтористоводородная кислота borfluor- vasserstoffsäure KP boorfluorvesinikhape KT boorfluorisvesinikhape. Süsteemide vahe on tõepoolest suurem, kui ma seda esialgu olen formuleerinud. Ülepääsmatu pole see siiski mitte.

Hape-alahape, happeke-alahappeke küsimuses ei tee „keele- liste nõudmiste“ maksmapanek teadusele kuigi suuri raskusi: nii hästi ‚happekese‘ kui ‚alahappe‘ nimetamine nõuab umbes ühe- palju aega ja ühepalju häälesünnitusenergiat. Iga väikese hõlpuse pärast ei maksa ometi hakata süsteemi rikkuma.

Et ma ‚isomorf‘- sõna kohta endisest paremat tõlget ei tea, peab võõras keelse sõnaga leppima, vähemalt esialgu.

‚Гипотеза‘ oleks Eesti keeli ‚oletus‘, ‚допущение‘ — ‚mööndus.‘

Lõppeks tahaksin loota, et Eesti vaimliste töötajate kes- kel tulevikus enam palju kaebusi ei korduks vastutulelikkuse puuduse kohta: täielikult ei vabane me neist vist kunagi.

V. Ernits.

Seletuseks.

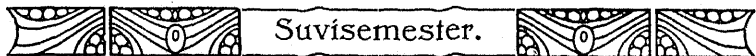
K. Luts'u ja V. Ernits'i vaidluse puhul keemia sõnastikkude arvustuse üle tundub tarvilikuna järgmine seletus :

EÜS:i s. a. eestseisus (I. p. a. 1912) andis PEÜS:i kirja nr. 41, 25. II. 12. sisu, milles lähemaid teateid palutakse keemia oskussõnade töö kohta, sellekohasele toimkonnale teada, et viimne iseseisvalt kirja pääle vastaks. See moodus on EÜS:is harilik, kui eestseisusele adresseeritud kirja sisu mitte otse temasse ei puutu ja kui eestseisusel tarvilikka teateid ei ole vastamiseks. Käes- oleval juhtumisel ei seisnud keemia oskussõnade toimkond päälegi mitte üksi EÜS:i liigetest koos.

Järgnev kirjavahetus ei ole nähtavasti mitte EÜS:i kaudu sündinud, kuna kirjakogus muid kirju selle asja kohta ei leidu.

Tartus, 27. IV. 16.

A. Luha, s. a. EÜS:i esimees.

Üleskutse.

Oma artikli pääle toetades (Rütmi osa kasvatuses elule ja taidele) usaldan järgmise ettepanekuga meie mees- ja naisüliõpilaste- poole pöördä.

Eesti üliõpilaskond kavatses eestuleval suvel Tartus Eesti Üliõpilaste omavahelist suvisemestrit ära pidada, s. o. ettevõttega algust teha, mis — tahan seda kõigest südamest loota — traditsjonaalseks peab saama meie üliõpilaskonnas. Kui see kavatsus teostuks praegustest rasketest, ebasoodsatest aegadest hoolimata, seda kindlama lootusega tohiksime tema läbiviidavusse lähedamas tulevikus uskuda.

Sügavas väärdimuses rütmi-tunde ja teda arendava rütmilise gümnaстика kultuurilisest väärtusest, väärdimuses, mida järjest kindlamaks kasvatanud kestev huvi asja vastu ja viimasel ajal võimalikuks saanud praktiline tutvuski, ei saa ma olla ütlemata, et tahaksin näha, ühenduses suvisemestriga, niisama traditsjonaalseks saavat rütmilise gümnaстика suvikursuseid — vähemalt!

Mida varemini algada, seda parem. Ja just nüüd peaks algama, niihästi suvisemestriga kui rütmilise gümnaстика suvikursusega; nüüd, kus aastasajapikkuse kultuura-töö vilja hävimine meie aega sise-mise toorenemisega ähvardab, just nüüd peame kõik tegema, mis meie kultuuri tõstab, igäuhe üksiku sisemist kultuuri üksikult; nüüd, kus tublimaid mehi langeb, just nüüd peame töötama, igamees enese kallal, et tõug ei lööks kiduma; nüüd, kus välist elulahe-dust, välist „kultuurialikkust“ kärpima oleme sunnitud, just nüüd peame hoolt kandma, et iga üksiku sisemine kultuuri loov võim tugeneks. **Kõigi jõudude potentsi peab tõstma!** Sellele ma ei usu vastuvaidlemisi tulevat. Võib olla tuleb neid aga sellele, et ma rütmilises gümnaistikas üht abinõu seks tõstmiseks näen ja propageerin. Lubatagu, et ma artiklis toodud väi-dete lisaks siinkohal lühidalt meele tuletan, kuidas meie ringkonnis igasugu spordi, kerge atletika väärtusest, kasulikkusest arusaamine maad on võitnud. Mille võrra väärtuslikuni, kasulikumi peab siis olema, just kultuurilises suhtes, rütmiline gümnaстика, mis igapidi peenemat, täpipäälsemat tööd ja enesevalitsemist, sisemist distsi-pliini nõuab?

Minu ettepanek: p a n g e m j u b a t ä n a v u s u v e l, ühes Eesti üliõpilaste omavahelise suvisemestriga, rütmilise gümnaстика suvikursus toime! Kursus peaks, et mingi tunduvad tagajärgi anda, kaks kuud kestma (arvan: juuli — august). Programmis oleks iga päev tund rütmilist gümnaстикаt ja teine solfeggio't (muusikalise kuulmise arendamine — tähtis kõigile üliõpilaste kooride liigetele!) Jaques Dalcroze'i instituudi diplomeeritud lõpetajat õpejõuks on võimalik Moskvas saada. Maksa tuleks meil õpetuse eest kunni 200 rubla kuus, s. o. kunni 400 rubla kogu kursuse eest. See teeks, kui

leiduks 40 osavõtjat, 10 rubla osavõtja kohta. Seda ei tohiks palju olla.

Nelikümmend osavõtjat on vaja, et kursus liig kalliks ei läheks. Ainult nelikümmend meie mitmesaja-nimelisest üliõpilaskonnast! Iga osavõtjaga enam väheneks muidugi kulu igale üksikule.

Aga neljakümmend oleks vaja, et kursus teostuks!

Asja kiirendamiseks (et õpejõu saamiseks võiks kindlaid samme astuda) palun igauht, kes rütmilise gümnaстика suvikursusest osa tahab võtta, seda võimalikult varsti minule teatada. Adress: Москва, Рождественский бульваръ, Мал. Кисельный пер. № 3, кв. II. Студ. арх. I. Компусъ.

Johannes Kompus.

Moskvas, 8. III. 16.

Kas on eelfulev suvi suvisemestriks kohane?

„Üliõpilaste Lehe“ veergudele tõi suvisemestri mõtte V. Ernits möödäläinud aastakäigu 6-as numbris. Sarnast kavatsust peab tervitama. Tarvi selle järele on ammugi tundunud. Kõrgemad koolid annavad õpilasele teadmisi ühest või teisest õpiharust, kasvatavad eriteadlasi. Üleüldishariduslised ained, millega iga haritlane peaks olema tuttav, jäävad varju. Küll katsutakse seda puudust parandada eneseharimise teel, lugemise abil, kohaste ettekannete ja läbirääkimiste kaudu üliõpilasorganisatsioonis. Ses sihis töötatakse. Peaks tehtama aga veel rohkem. Seks on suvi- või mingisugune muu semester tarvilik. Samuti tarvilik on sarnane semester tutvustamiseks oma koduste asjadega. Me kesk- ja kõrgem kool ei tee ses vallas midagi. Lõpetame kõrgema kooli, valime tegevuspõlluks kodumaa ja seisame abitult. Puuduvad tarvilikud eelteadmised. Kavatsetaival semestril oleks sel sihil palju teha.

Kahtlust ei ole, et ettevõtte tarvilik. Kahtlus tõuseb aga küsimuse juures — on praegune aeg seks kohane. Juba omas artiklis avaldas V. Ernits aja kohta kahtlust. Sellepääle vaatamata pöörti märtsi kuu lõpul vilistlaste poole sooviavaldustega lektori kohuseid ühes ehk teises asjas oma pääle võtta. Suvisemestri korraldamine on seega otsustatud. Mulle näib, et see samm ei ole mitte kohane. On mitmed asjaolud, mis selle vastu räägivad.

Esiteks. Eeltuleval suvel ei lähe meil korda kavatsust küllalt korralikult teostada. Lektorite kuulamine ja eeskava kokkuseadmine jäi ja jääb hiljaks. Pääliskaudse ettevalmistusega aga esineda on mõtteta. Võib kergesti juhtuda, et ettekanded sõnade kuhjamiseks muutuvad. Sarnase nähtuse eest peab üleüldse hoidma, iseäranis aga uue asja algusel. Kuulajate osavõtmine kannatab sõja-

aegsete olude tõttu. Hulk üliõpilasi on sõjaväljal, hulk peavad suvel teenistust otsima ja ei saa seepärast osa võtta.

Teiseks. Ei ole koguni otstarbekohane praegusel ajal me üliõpilasi suvisemestriks mobiliseerida ja neid tegevusväljadelt eemale kutsuda, kus nende abi iseäranis tarvilik. Mõtlen siin põllutööd. Tagavaraväelised on sõjaväljal, esimese järgu maakaitsemehed päale paari aasta samuti, teise järgu maakaitsemehi mobiliseeritakse aeg aegult. Maa tühjeneb tööjõuliste põllutööliste poolest. Jäävad järele raugad, lapsed, naised, kes töökoormat mitte kanda ei suuda. Viljad jäävad maha tegemata, mahatehtud koristamata. Mis see tähendab, seda teab igaüks. Sõda tõi häda ja viletsust. Ei või seda omalt poolt suurendada. Üliõpilased peaksid kevadel maal adra taha asuma, et rahvast aidata sest hädaohust päästa, mille nimi on nälg. Ei jää sarnastel tingimistel võimalust üle suvisemestri korraldamiseks. Tulevad rahuajad, siis korraldame kahekordse energiaga.

Minu ettepanek oleks suvisemester käesoleval suvel pidamata jätta ja kohasemate aegade ni edasi lükata. **Rich. Rägo.**

Suvisemestri toimkonna poolt.*)

Nimetatud toimkond algas oma tegevust selle pääle pandud ülesannete täitmiseks märtsi kuul. Ta seadis kõige päält esialgse lektorite nimekirja kokku ja saatis selle üliõpilasorganisatsioonidele läbivaatamiseks ja täiendamiseks. Ühtlasi paluti teateid osavõtjate arvu kohta.

Et aega vähe oli, saadeti ka lektoritele ettepanek mõnd ainet suvisemestri jaoks välja valida.

Vastused paluti 10. IV:ks saata. Nagu meil alati, on neist osa tulemata jäänud. Senni tulnud vastuste põhjal võib toimkond järgmist teatada.

Võimaliku osavõtjate arvu kohta on teateid tulnud 8 organisatsioonilt: EÜS 8—13, Ühendus 3, Estica 3, Ugala 4, TENÜR 2, REÜS 3—4, PEÜS kuni 8, MEÜS 6—7, — nii siis maksimaal-arvudes 45, minimaal-arvudes 30. Järelejäänud 7 organisatsiooni viiksid vahest osavõtjate minimaal-arvu üle 40, kuid sõjaväkke võtmine ja muud asjaolud võivad siiski palju esialgseid tahtmisi muuta.

Lektoriteks paluti üle 60 isiku. Neist on senni vastanud 31: 11 — ja (osalt tingivalt), 5 — ? ja 15 — ei. Nii on lootust, et lektorid siiski vähemalt 15 saaks.

*) Organisatsioonidele seisukoha võtmiseks. Suvisemestri toimkond.

Nii näib, et suvisemestri korraldamiseks elavat jõudu jatkuks. Kuid siiski peab asja pääle küsivalt vaatama: liiga palju kuulub selleks kahtlusi ja küsimusi, et neid võiks ignoreerida. See on sümptoom, et praegustes oludes meil täit vaimlist hoogu ei suudeta võtta, kõike muud unustades: ümbritsev tõelikkus annab ennast liig valusasti ja halvavalt tunda.

Ühelt poolt väidetakse, meie üliõpilased pidavat sel suvel ennast põllutööle pühendama, nii ei jäävat aega suvisemestriks üle. See väide ei kaalu iseenesest palju, sest mõnekümne üliõpilase osavõtmattus suvisest põllutööst ei tähenda kuigi palju.

Rohkem kaalub rahu ja aga lektorite ajapuudus, praeguste olude mis mõnegi asjale sümptatiseeriva tegelase sel suvel eemale hoiaks. Suvisemester, mis ju k o i k i meie vaimlisi voolusid peaks edustama, saaks ühekülgne ja looks seega ebasoovitava traditsiooni. See aga oleks eksimus meie üliõpilaskonna föderalistlikus korraldumiskäigus.

Õige palju kaalub lektorite valmistumisaaja lühikus: kõigest 3 kuud, mida mitmegi lektori poolt on toonitatud! Meil on vähe eriteadlasi, meil on vähe teaduslikka aineid läbi töötatud. Kui midagi kaaluvat tahetakse ette kanda, siis peaks rohkem valmistusaega olema — isegi aasta poleks liig! Ettekannete häädus ja põhjalikkus peaks aga suvisemestri korraldusel esimesel kohal seisma: sellest oleneb kogu asja saatus.

Nii oleks suvisemestri toimkonna arvates põhjust kogu asja aastaks edasi lükata ja selle vastu põhjalikumalt valmistada. Vahest on siis juba välisedgi olud selgemad, mille tõttu rohkem võimalusi oleks rahulikult ja rõõmsalt puhtale teadusele anduda.

Kogu ettevõtte edasilükkamiseks ei ole suvisemestri toimkonnal volitust. Siin toodud mõtted võib ta ainult üliõpilasorganisatsioonidele seisukoha võtmiseks esitada. Esialgu jätkab toimkond oma tegevust endiselt.

Eesti üliõpilaste suvisemestri toimkond.

Üliõpilaste elu muujal.

Uus Vene üliõpilaste häälekandja.

Elmise aasta detsembri kuus hakkas ilmuma uus venekeelne kahepäevaleht Студенческая мысль nime all. Välimus üsna meeldiv, üle 70 lhk. suur; hind üksik nr. 20 kop. Aastakäik 24 nr. 4 rbl.

Nagu toimetuse sissejuhatuses järele võime otsustada, tahab ajakiri käsitleda Vene üliõpilaskonna elu uute vormide loomise küsimust ja tema tegevusala piiride selgituseks kaasamõjuda. Endine aeg, mil ennast kirglikult ja käremeelselt avaldati, peaks juba ajaloo kirja pandud olema — praegu nõuab tegelik elu praktilisi eluavalduisi. Kõige päält kutsub ta Vene üliõpilasi tööd tegema — tööd tahtma ja nõudma, endise aja tormilise sõnade tegemise asemele. Teiseks sihiks olgu üliõpilaste häälekandjal Vene üliõpilaskonna ainelisest puudusest väljapääsu teed leida, sellest ülesaamiseks on tarvis kõige päält organiseeruda.

Sümpaatiselt kõlab prof. Karejevi tervitus algajale kuukirjale. Tema jaotab lehe tegevuse 2 jakku: kirjanduslik ja professionaalne. Esimeses võiks vastu võtta üliõp. püüdeid ilukirjanduse alal; publitsistilisi kirjatükke peab tema üliõpilaste organile mittesoovitavaks ja koormavaks, kui ka tülikaks. Palju tähtsamaks peab tema teist osa, mis üliõpilaskonna erihuvisid puudutaks, mis neid õigelt valgustaks ja igasuguseid praktilisi ettepanekuid ja teateid sisaldaks, üleüldiste huvide seisukohalt valgustatuid. Iseäranis hästi peaks teadete osa olema korraldatud. Kolmandaks sihiks peaks olema aidata sidet luua akadeemia suurte ja väikeste kodanikkude vahel, vastastikkuse tutvustamise teel. Hääd oleksid ka kirjutused väljaspoolt üliõpilaskonda seisjate isikute poolt, küsimuste kohta, mis üliõpilaste huvidesse puutuvad.

Igapäevase leiva küsimusest ülesaamiseks näitab prof. Kaufmann üleüldistes joontes praktilist teed. Tema peab vana abiandmise viisi — häätegevust — juba iganuks, sest selle läbi ei saa praegust puudust tuntaval määral kõrvaldada, ja õhutab isetegevusele omaabi, kooperatiivi, korraldamiseks. Ka palju kasu võiks ülikooli linnade omavalitsuse toetus tuua, näit. korteri küsimuses, söögimajasid asutades ja toetades, samuti ka töö büroosid asutades, mis pääsibile — teadusele andumisele tüliks ei oleks.

M. I. Tugan-Baranovsky toob näitliku ülevaate üliõpilaste kooperatiivist: üliõpilaste omaabi kassast Petrogr. politehnik. juures, — mille rahaline läbikäik 1914/15. a. oli, 160.000 rubla — kuid konstateerib, et selle hüüga summa juures üliõpilased ise vähe huvitust selle asutuse vastu üles näitavad: seda tunnistab vähene osamaksu sissetulek — kõigest 270 rubla keskmiselt akad. aasta kohta. (Peame meeles, et Petrogradi politehnikumis on ligi 6000 üliõpilast). Häaks mõtteks peab tema üliõp. kooperatiivlist kongressi.

M. Ledermann küsib, mida on Vene üliõpilane viimaste 5 aasta jooksul ettekujutanud, — mis tema huvid ja teod olid praeguse Vene mõtte (ilukirjanduse järele otsustades) lagunemise ajal?

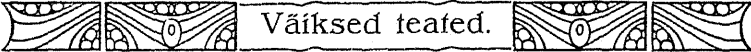
Prof. Bernatzky leiab et seltskondliku (rahva) jõu mobiliseerimisel peab üliõpilaskond omis jõududes hästi kokkuhoidlik olema ja neid õieti ja otstarbekohaselt ära jaotama, omade teadmiste ja jõurohkuse järele.

Lehes leidub veel üks filosoofiliste kalduvustega kirjutus, mitu väikset jutukest ja luuletust, ja mõni väike teade. On ka paar tühja lehekülge, vist tsensori arvesse pandavad.

Tervitame uut lehte, mis midagi uut anda tahab, esimese nr. järele otsustades. *)

M. L.

Petrograd 2. II. 16

Väiksed teated.

Ülikooli lõpetanud.

Victor Neggo, korp. Frat. Estica liige, lõpetas Tartu ülikooli matemaatika osakonna kandidaadina.

Tartu ülikooli lõpetasid järgmised usuteadlased: Hermann Ederberg, Ado Kõögardal, Hans Kubu (EÜS), Eugen Tannebaum ja Martin Hellmut Torrim. Viimased neli tegid Tallinna konsistooriumi ees ka eksamid pro venia concionandi ja pro ministerio ära.

Sõjaväes.

P. V. Epler, hist, on vabatahtlikuna Pavlovski sõjaväe kooli õhusõidu-meteoroloogia osakonda astunud.

A. Roosiorg, jur., on sama osakonna kursuse lõpetanud.

*) Uus ajakiri on, nagu kuuleme, esimese nri järele ilmumise lõpetanud. Ü. L. toim.

Vastutav toimetaja ja väljaandja mag. U. Grunthal.

Tegev toimetus: J. Uilms, R. Öunapuü, A. Luha.

Дозволено военною цензурою — Юрьевъ, 30 апрѣля 1916 г.

Üliõpilaste Geht

ilmub 8 korda õpiaastas, 4 numbril semestris.

— Tellimishind —

aastas ühes postikuludega 1.75 kop., üliõpilastele 1.25 kop., üksik number 25 kop.

Address: Tartu (Юрьев, Лифл.)
Noor-Eesti.

Toimetuse kõnetunnid:

iga teisipäev ja reede kella 12—1
Noor-Eesti ruumides — Tartus,
Rüüfli uul. 4.